

Risicogestuurd rioleringsbeheer met een MKBA mogelijk

In de proeftuin maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) is een conceptaanpak ontwikkeld waarmee (ervaren) beheerders met een relatief eenvoudige MKBA risicogestuurd rioleringsbeheer kunnen invullen.

De komende decennia zijn geleidelijk stijgende kosten te verwachten door vervanging en herstel van bestaande riolering. Om 'doelmatig beheer' volgens het Bestuursakkoord Water en de bijbehorende besparingen te realiseren, moeten beheerders – meer nog dan in het verleden – kritisch kijken naar nut en noodzaak van onderzoek, herstel- en vervangingsmaatregelen of systeemaanpassingen. Ook zullen zij steeds meer gaan werken met serviceniveaus, waarin de gemeente haar dienstverlening aan de burger vastlegt. Denk aan acceptatieniveaus voor water op straat of reactietijden bij pompstoringen.

Doelen proeftuin

Door deze ontwikkelingen wordt het steeds belangrijker om goed te kunnen uitleggen wanneer de gemeente wel of geen actie onderneemt in het rioleringsbeheer, zowel naar bewoners als naar bestuurders. Daarom moest de proeftuin MKBA voor risicogestuurd rioleringsbeheer:

1. Antwoord geven op de vraag of en in hoeverre gemeenten met een risicoanalyse en/of een MKBA risicogestuurd rioleringsbeheer nuttig kunnen invullen.
2. Van enkele gebeurtenissen in het rioolsysteem laten zien welke financiële en maatschappelijke risico's optreden bij een andere beheerstrategie.
3. (Op hoofdlijnen) een systematiek ontwikkelen die na de proeftuin breder inzetbaar is binnen het rioleringsbeheer en waarin de rioleringsbeheerder zelf keuzes kan maken rond enkele beslissende variabelen (de beheerder moet aan knoppen kunnen draaien).

De proeftuin liep van september 2013 tot juni 2014. De deelnemers waren Leeuwarden, Heerenveen, Tytsjerksteradiel, de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, Tauw, STOWA en Stichting RIONED.

Aanpak onderzoek

Aan het begin van de proeftuin heeft een brede groep mensen (binnen én buiten het rioleringsbeheer) online een risico-inventarisatie uitgevoerd. Bij elk risico hebben zij ook een inschatting gemaakt van de kans dat de ongewenste gebeurtenis optreedt en de zwaarte van de gevolgen. Na enige bewerking en filtering kwam hier een lijst met toprisico's uit. Voorbeelden zijn: 'verontreinigd rioolwater op straat' en 'wateroverlast door een belemmerde afvoer van de overstort'. Vervolgens zijn de directe herstelkosten per gebeurtenis onderzocht, zoals de herstelkosten voor schade aan riolering, wegen en groen. Om ook de maatschappelijke effecten te bepalen, is daarna (voor zes risico's) een eenvoudige MKBA uitgevoerd. In het hiervoor ontwikkelde rekenblad zijn onder meer kosten voor overstromingsschade, indirecte schade (zoals omzetsderving) en volksgezondheid verwerkt.

Na de MKBA is per gebeurtenis gezocht naar maatregelen die de kans van optreden kunnen verkleinen. Denk aan maatregelen in de riolering (onderhoud, vervanging of verbetering), intensivering van handhaving, of verscherping van toezicht bij de uitvoering van werken. Vervolgens is berekend wat het kost om de kans op een ongewenste gebeurtenis te verkleinen. Dit kunnen jaarlijks terugkerende exploitatiekosten zijn of kapitaallasten van investeringen. Tot slot is de overblijvende kans van voorkomen na de genomen maatregelen bepaald. Op basis van de kansafname is het verschil in jaarlijkse kosten berekend. Is het resultaat negatief, dan levert het nemen van de gekozen maatregel op maatschappelijk niveau geld op. Bij een positief bedrag stijgen de totale kosten.

Resultaten en conclusies

De eerste twee doelen zijn grotendeels gehaald in de negen maanden durende proeftuin. Met een relatief eenvoudige maatschappelijke kosten-batenanalyse (met vooraf bepaalde kengetallen) is het afwegingskader van de beheerder sterk te verbreden. De MKBA plaatst de beheerinspanningen beter in verhouding tot het maatschappelijke nut hiervan, omdat de beheerder met de analyse verder kijkt dan alleen naar de directe kosten voor de gemeente. Met de MKBA is het beoordelingsvermogen van een beheerder om te zetten naar kostenindicaties voor specifieke beheerstrategieën. Deze bedragen zijn vervolgens goed te vergelijken.

Voor het tweede doel is in de proeftuin voor zes risico's een eenvoudige MKBA gemaakt. Als variant hierop is de methodiek ook nog in een andere richting gebruikt. Hierbij is in beeld gebracht in hoeverre de kans op ongewenste gebeurtenissen toeneemt als de beheerder op een bepaalde maatregel bespaart. In de proeftuin werd zichtbaar dat maatschappelijke winst is te behalen door vrijvervalriolen langer te laten liggen en minder snel preventief te vervangen.

De MKBA bleek bruikbaar voor financiële onderbouwing van verschillende beheerstrategieën. Wel is gebleken dat de analyse een relatief zwaar en tijdrovend middel is. Bovendien is voor de uitvoering gevoel voor de materie noodzakelijk.

Het laatste doel is niet bereikt. Hoewel het ontwikkelde rekenblad is te gebruiken om de bandbreedte van maatschappelijke kosten en baten in te schatten, vergt het vrij veel inspanning om de systematiek te doorgronden. Gebleken is dat alleen ervaren rioleringsbeheerders en/of beleidsmedewerkers de methode kunnen gebruiken. Het inschatten van gevolgen van ongewenste gebeurtenissen en de effecten van beheermaatregelen vergt gevoel voor rioleringsbeheer. Bovendien zijn de resultaten nog moeilijk te presenteren en uit te leggen aan derden die niet in het vakgebied werken.

Aanbevelingen

Alle bij de proeftuin betrokken partijen ervaren het perspectief van risicogestuurd rioleringsbeheer als nuttig. Om de methodiek goed toepasbaar te krijgen, is wel verdere uitwerking nodig. Aanbevelingen hiervoor zijn onder meer:

- Het samenstellen van een groslijst van risico's om te voorkomen dat elke gemeente een relatief zware risico-inventarisatie voor elk (beheer)gebied moet doen.
- Het in de praktijk verzamelen van meer gegevens over risico's. Niet alleen hoe vaak calamiteiten bij een bepaalde beheerstrategie optreden, maar ook gegevens over directe en

maatschappelijke schade die uit de ongewenste gebeurtenissen voortkomen. Dan is risicogestuurd beheer meer in te bedden en doelmatigheid beter meetbaar en gebiedspecifiek te maken.

- Het onderzoeken van de juridische grenzen van de MKBA rond gevaarzetting en aansprakelijkheid. Onduidelijk is nog welke beheersmaatregelen minimaal nodig zijn om gevaarzetting te voorkomen.

Tot slot

Omdat deze proeftuin een eerste verkenning was, zijn de volledige eindrapportage en het gebruikte rekenblad niet geschikt voor algemene verspreiding. Meer informatie over de achtergronden, onderzoeksaanpak, resultaten en conclusies leest u in de uitgebreide samenvatting van het eindrapport. De in deze en vergelijkbare proeftuinen opgedane ervaring wordt gebruikt in de handreiking die STOWA en Stichting RIONED voor risicogestuurd beheer ontwikkelen.

Lees [het eindrapport](#)